

El pensament polític d'Àngel Guimerà

Pere Anguera

FONT: ANGUERA, P. «*El pensament polític d'Àngel Guimerà*», dins *Literatura, pàtria i societat. Els intel·lectuals i la nació*, Eumo, 1999.

L'aportació d'Àngel Guimerà a la literatura catalana, una aportació de gran qualitat no tan sols des d'una òptica catalana, ans de ressonància universal com ho demostren les traduccions d'obres a d'altres llengües de gran difusió i les adaptacions operístiques i cinematogràfiques d'algunes de les seves produccions dramàtiques, no ha de fer oblidar l'altra gran vessant de la seva actuació pública: el compromís polític, que desenvolupà sobretot a través de les col·laboracions i la direcció de La Renaixensa, i també en l'activitat duta a terme dins la Unió Catalanista. [...]

El primer contacte directe de Guimerà amb un nucli organitzat de Barcelona fou el que tingué amb la gent de la Jove Catalunya, alhora literària i política, en traslladar-s'hi a viure amb la seva família el 1870. Joan Sardà va descriure l'entitat com una «partida de jovenets, aprenents de literat i afiliats a la secta secreta, que tal semblava pel calor que hi preníem i la importància que hi dàvem». Guimerà s'hi incorporà i s'hi compenetrà, tant amb la societat com amb la seva revista La Gramalla, de nom tan simbòlic com el de La Jove Catalunya. El mateix Guimerà la definia, el 1906, com «la societat radicalment regionalista més antiga que hi ha hagut». En dissoldre's, el 1875, un grup de socis decidí empènyer una revista, la futura La Renaixensa que, en paraules de Josep Miracle, «si La Gramalla significava l'enyor romàntic del passat, La Renaixensa representava la realitat viva del present; de la contemplació, a l'activitat, a la lluita». La Renaixensa li exigí «esforços desesperats los primers anys per a sostenir la seva vida, ab privacions de tota mena molts cops, per a que no plegués may aquell diari», uns sacrificis que el mateix Guimerà justificava per l'afany de difondre «per la Terra Catalana aquelles idees que a la gent los hi semblaven tan noves y que ab la fe de tota una religió, tal com si fossin hòsties benehides, nosaltres los hi duym com a

ofrena per a purificar les seves ànimes». Com a director, intentà que La Renaixensa fos plural, oberta als diversos corrents i grupuscles del catalanisme naixent. En la síntesi valorativa de Josep Yxart: «acollí (...) amb ampli criteri, tots els escriptors catalans, així els degans i mestres, com els últims deixebles arribats, i també els dels oposats grupos y grupets, en què formava per companyies l'exèrcit catalanista», on sempre aflorava «l'esperit regionalista de reivindicació o requeriment». Yxart presentava Guimerà com l'impulsor del trànsit de La Renaixensa de revista literària «al periodisme polític» a través, en bona part, de les polèmiques que hi va sostenir. [...]

Segons Miracle, «Guimerà (...) no sentia ni amava la política. Detestava la cleda, el compartiment estanc, el partit (...) pel que tenen de limitació, d'entrebanc a la general confraternització», en una valorització presentista de l'actuació. Ho justificava amb una nota de La Renaixensa, encara setmanari, l'11 de juliol de 1872, on s'afirmava: «devem dir que La Renaixensa no té cap mena de color polític, si no es dóna aquest nom a l'esperit catalanesc que la féu sortir a la pública llum; i que tampoc pertany a cap secta religiosa, avui que per desgràcia està l'esperit de la nació tan fraccionat, per més que les mire totes amb lo degut respecte». A desgrat del que fan preveure aquestes afirmacions, Guimerà tingué una intensa actuació política, si no es confon la semàntica de la paraula amb la lectura reduccionista de voler guanyar eleccions al preu que sigui per a ocupar càrrecs de gestió o controlar partits que aspirin a obtenir-los. Fou membre de La Jove Catalunya, del Centre Català, de la Lliga de Catalunya i de la Unió Catalanista. En totes hi participà activament i com a mínim a les dues darreres hi conspirà. Absència de color polític volia dir refús a la conxorxa o identificació amb els partits aleshores establerts i els seus tripijocs, però no comportava en absolut cap renúncia a obtenir el màxim expandiment i suport per a la idea i la voluntat de redreçament nacional català, al qual Guimerà i els seus amics dedicaren múltiples esforços per la qual cosa se'ls podria definir d'agitadors i propagandistes patriòtics. L'èxit i encert o el fracàs de les seves propostes és, en tot cas, una altra història.

Per això, malgrat la declaració de principis aparentment eclèctica, els homes de La Renaixensa, ni Guimerà ni els altres, no es mantingueren neutres en les disputes del

catalanisme emergent. El 1880, durant la celebració del Primer Congrés Catalanista, patrocinaren una «Candidatura no política» en contra de la defensada per Almirall, que respongué batejant la seva com a «Candidatura no separatista», donant a entendre que sí que ho era l'auspiciada pels amics i companys de Guimerà i que la qualificació podia ser acceptada com a possible pels altres assistents. En esclatar la crisi del Centre Català, a l'entorn de les polèmiques generades per les actituds titllades de personalistes i afectes a un corrent preestablert, el republicanisme laicista d'Almirall, que culminà amb la creació de la Lliga de Catalunya el 1887, Guimerà participà activament en la recerca de suport per als partidaris d'impulsar un canvi en l'actuació del Centre. [...]

La mateixa bel·ligerància, si es vol conspiratòria, mostrà a la Unió Catalanista, i participà activament a les Assemblees de Manresa (1892), Reus (1893), Olot (1895), Girona (1897), Terrassa (1901) i Barcelona (1904). El 25 d'abril de 1899 escrivia a Francisco Serés, de Tàrraga, demanant-li que enviessin un delegat de l'Associació Catalanista de Tàrraga, demanant-li que enviessin un delegat de l'Associació Catalanista de Tàrraga, o que deleguessin en algun amic de Guimerà, «un de nosaltres mateixos», el vot per a l'elecció de la Permanent de la Unió en el Consell General de Representants, després «de l'ensopegada del catalanisme amb motiu del general Polavieja». A la carta definia els defensors del pacte amb el general com a «enemics de les nostres idees», situats enfront de «nosaltres, los que som catalanistes de tota la vida, els que volem sempre a Catalunya pura sense conxorxes ni pactes vergonyosos amb cap enemic de la Terra, volem presentar una junta de gent radical que faci, d'ésser elegida, un manifest al país de franc programa catalanista que diga lo que som i lo que volem». A la primera Assemblea, celebrada a Manresa, definia, en el seu discurs que hi pronuncià en defensa de l'autonomia catalana, la Unió Catalanista com el «resum y grahó'l més alt de tots los actes que fins al present ha dut a cap lo Regionalisme de Catalunya». L'any següent, el 1893, en una vetllada literària proclamava sense embuts: «lo Regionalisme (...), lo Catalanisme, no és altra cosa que'l govern de casa per la gent de casa y valentnos de totes les forces de vida que tenim a casa. És a dir, Catalunya per

los catalans y per als catalans». Tot un compendi de proposta d'actuació política, que inclou una soterrada proclama secessionista.

Guimerà, convé no oblidar-ho, es declarà catalanista diverses vegades. En carta de l'1 de març de 1881, a Joan Ramon i Soler, del Vendrell, li definia La Renaixensa, que dirigia, com un periòdic «catalanista pur»; en una altra carta, aquesta del 16 de maig de 1889 a Pin i Soler, que vivia a l'estranger, li deia: «vingueu sovint i si pot ser quedeu-vos per a sempre amb nosaltres; ja que pensem igual, hauríem de viure junts, fent catalanisme». El mateix 1889, en el discurs com a president de la Lliga de Catalunya s'autoincloïa en «los esperits dels que abans de tot y per sobre de tot adorem a la Pàtria». El 1892, a Manresa, definia «la meva ànima, cada dia més catalanista». El 1901, a l'Assemblea de Terrassa, recordava la seva militància «des de tants anys, de des un temps en que'l dirse catalanista era criminal o ridícol fins per la immensa majoria dels catalans matexos», en constatar satisfet: «hi veig y hi respiro la crescuda potent y meravellosa del Catalanisme», tot i que «per desgracia nostra, segons la confusió d'aquest temps, no vol dir res avuy, per molts, l'anomenarse regionalista a Catalunya, perquè s'ha arribat ab lo desgavell y ab la moda a que portin aquest nom fins los matexos enemichs encarnissats de nostra Terra». Encara el 1906, ja quasi del tot exclòs de l'activisme polític, rememorava, dirigint-se al seu íntim Aldavert: «hem anat recorrent la via del Catalanisme, molts cops pedregosa y costa amunt, mes sempre agradosa». [...]

Guimerà fou un home de combat, defensor ardit de les seves postures. Un moment culminant, amb notable ressonància pública, de la seva actuació es produí enmig de la lluita per acabar amb la situació diglòssica en els actes oficials o protocolaris fets a Catalunya, i de manera especial a Barcelona. El discurs a l'Ateneu Barcelonès del 30 de novembre de 1895 marca una frontera entre l'abans i el després. Hi ha múltiples testimonis. Maragall, en el parlament fet en l'homenatge a Guimerà el 1909, deia: «per un home de fe íntima, per un poeta líric ¿què podia haver-hi de més normal que anar a parlar en català en una càtedra tan catalana com aquella? Pronuncià la primera paraula, i la protesta esclatà, primer un esquitx de burla fulminant que es dispara, i de

seguida l'estrèpit de l'ira, formidable. Tot foren crits, i braços en l'aire, i gent alarmada; contraris escometent-se i amics que descompartien; cadires fora de lloc i gent fora de si (...). Molts que eren contraris ja són tots uns, i de la batalla no en resta sinó la glòria dels qui hi lluitaren.» Mentre es produïen els incidents, continua Maragall, Guimerà «esperà quietament la fi del tumulte, que acabà tanmateix, amb una gran aclamació al que aixís a peu ferm el resistia. Llavors seguí la lectura com si res hagués passat (...) fent l'elogi de la nostra llengua, i mostrant el seu dret a la vida plena arrencant d'un gloriós passat i augurant-li un esdevenir més gloriós encara (...). Al terminar (...) esclatà l'ovació unànim coronant la primera victòria, que ja se'n pot dir política, del catalanisme». No fou aquest l'únic èxit oratori reconegut i celebrat. [...]

El 1901 Guimerà formulà una de les descripcions més detallades del seu pensament polític. Declarava, amb fort deix sentimentalista prou envernissat, però, d'universalisme, que «lo ser catalanista's fonamenta en estimar ab entusiasme, ab fervor, ab idolatria a Catalunya», sense renunciar per això a formar part del món, tot i que aclaria: «sobre la pàtria universal que formen los conjunts del món hi haurà sempre, tant si volem com si no volem, dominant-ho tot en l'individu, la pàtria particular», perquè «totes aquexes pàtries del món, pobles, races, nacionalitats, tenen cada una son nom y son orgull y son esperit d'independència». De la generalitat passava al concret: «aquí ahont som, aquesta il·lustració, aquesta llibertat, aquesta dignitat de poble's diu y's dirà sempre davant de tots los opressors y agavelladors del món, Catalunya». Malgrat l'aparent contundència exclusivista de la declaració, el «Catalanisme no pretén, ni ha pretès en sa vida, ni pot pretendre may, que no's treballi per a l'aproximació de totes les races, aixís com per la barreja de sos afectes y de sos interessos». [...]

Hom ha acusat el primer catalanisme de reaccionari i clerical. El parlament de Guimerà a la Lliga de Catalunya el 1889 ho desmenteix. Vol la religió, en el que es pot traduir en llenguatge actual com la plena separació del poder civil de l'eclesiàstic, «lliure com va viure ab nostres passats, mes dintre de sa esfera d'acció natural, com ells la tenien», sense interferències mútues i, sobretot, sense subordinacions de l'estat a l'església. A

més d'aquesta afirmació de continguts laïcistes clars, el 1893 augurava el final dels partits corruptes de la Restauració, sense distincions ideològiques: «dintre de poch temps, per no dir que ja hi som arribats ara, sols quedaran dues úniques forces a Espanya, mes les dues exuberants de vida y d'entusiasme. La una és la massa regionalista, més o menos avançada, més o menos franca y decidida (...).

L'altra és la massa socialista, ab les seves ramificacions y embrancaments de Comunisme y Anarquisme y altres qualificatius interminables. Y tan apartats com se troben lo Regionalisme y'l Socialisme (...), en un punt tenen certa semblança: en la manera d'apreciar son afecte a Espanya. Per a uns y altres l'amor a la pàtria espanyola és en segon lloch. Per los socialistes primer és lo món que Espanya; per a nosaltres, los regionalistes primer que Espanya és Catalunya». Resultat de l'esmicolament dels partits tradicionals seria l'acostament al catalanisme de militants d'altres ideologies, com el «mateix carlisme», cosa que vol dir que, contra allò que afirmen certs historiadors aferrats als tòpics, encara no hi era i s'hi anirien integrant «los partidaris de la Montanya», i també «lo partit federalista, que és casi tot lo partit republicà de Catalunya».

Malgrat els atacs al centralisme i la corrupció governamental, hi ha una solidaritat, per exemple el 1889, amb els «pobres fills de la nació castellana». I Guimerà era taxatiu: «Catalunya quan crida no es pas contra vosaltres, ni ambiciona posarvos sa llengua, ni ses lleys, ni fervos a sa imatge. Sigueu com sou fins a la consumació dels sigles, mes dintre de casa vostra», tot demanant reciprocitat, «y que se'ns deixi a nosaltres ser tal com érem», amb un simptomàtic canvi verbal. Però ja el 1883 havia fet una primera referència positiva a la immigració rebutjant la dita «de ponent ni gent, ni vent», en referència sobretot als que havien vingut a treballar a les obres dels carrils: «gent de ponent eren molts d'ells, y, enlloch de venir a dur la mort a Catalunya, han vingut a buscar la vida empunyant les armes del treball per a contribuir a la prosperitat nostra».